

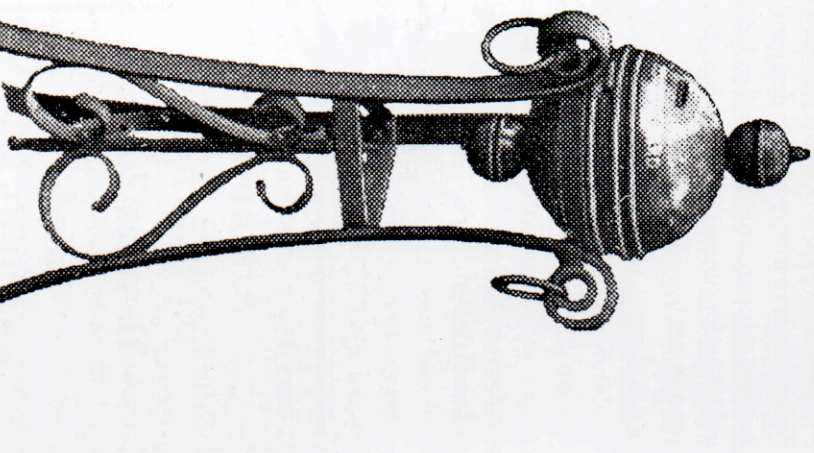
Ur museisamlingarna

På Bergströmska gården i Torshälla står en sparbössa där besökaren kan lägga en slant till gårdens verksamhet. Efter många år på magasinet, har sparbössan åter kommit till heders.

Redan i början på 1900-talet lät Georg Nystrom tillverka denna sparbössa för placering vid huvuduppgången till Holmberget. Den klotformade sparbössan är av driven koppar, troligen tillverkad av någon kopparslutare i Torshälla efter Nystroms egna ritningar. Bössan bärs upp av 3 utsträdda fötter, som kunde bultas fast i marken. Avsikten var att besökande till Holmberget skulle lägga en frivillig slant för, som det står på sparbössan, "FÖR BERGETS VÅRD".

Nystrom berättar att han en gång såg en mycket förmögen torshällabo lägga något i sparbössan. När han senare under stora förhoppningar öppnade locket, låg där endast en 25-öring. Givmildheten var annars stor från besökarnas sida. Dessa gåvor bidrog till att Nystrom kunde fortsätta driften på Holmberget.

Berni Pettersson

Holmbergets gamla sparbössa, fortfarande i tjänst, nu på Bergströmska gården.

S:t Olof

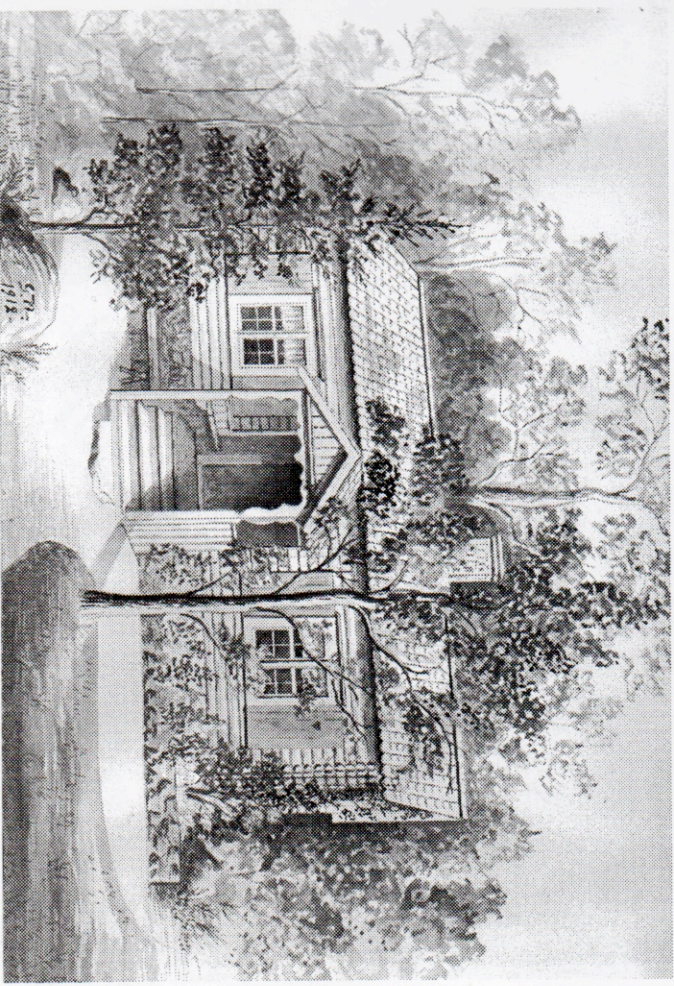
Medlemsblad för hembygdsföreningen

Årg 11 Nr 4 2001

S:t Olofs Gille i Torshälla

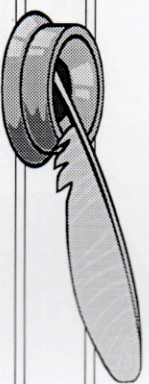
Klockaregården

Som Georg Nystrom tänkte sig den, återuppförd på Holmberget

Lavering från 1912.

Från Redaktionen

Just idag, en av de sista dagarna i november, damp en ny påminnelse om den analkande julen ner i våra brevlådor, en "tomtestrumpa", som posten levererade för att vi ska samla våra julkort och dito brev i desamma och lämna in dem i tid. En fin påminnelse om att vi ska tänka på våra vänner i när och fjärran. Även om det bara sker en gång om året att vi skickar en hälsning så blir det för mottagaren ett tecken på att allt står väl till och att gammal vänskap aldrig rostar. Jag vet att Du finns där, att om något händer mig står Du vid min sida.

Några meddelanden från styrelsen ber vi Er observera. Det första gäller Gilllets **nya adress** från 1 januari 2002. Se sid 11. Som några erfårit har posten höjt boxavgiften rejält liksom många andra tjänster och man anser att det inte är värt det nya priset. Posten går istället till kassören.

En ny gåva har gillet fått mottaga, en **skoptikonapparat** - en sådan där stor trollerlåda, tyckte man i sin barndom, som kunde förstora bilder från när och fjärran. Somliga minns den som ett komplement till skolans planscher. Andra har kanske suttit en kväll i en gammal skolsal med en kamin som spred ut en behaglig värme blandad med doften av blöta kläder för att lyssna på en föredragshållare som kommit för att berätta om sällsamma länder man knappast hört talas om.

Läs också vår **Vädjan till alla medlemmar** för att underlätta arbetet med vår medlemsförening. Glöm inte att fatta telefonluren och ring vår kassör.

Första lördagen i maj 2002 blir en stor dag för vårt Gille. Vi ska stå som värd för Södermanlands Hembygdsförbunds årsmöte. Det stora problemet är att vi inte har lokaler i Torshälla, stora nog att ta 150-200 personer. Nu har vi redan för två år sedan tingat aulan på Gökstensskolan men varit tvungna att även reservera gymnastiksalen ovanpå, eftersom vi knappast skulle göra oss hörda om man t ex skulle spela handboll samtidigt. Maten kommer att serveras i skolans matsal, men morgonkaffet med smörgåsar svarar vi för. Vi kommer att behöva hjälp den dagen och dessutom är det trevligt om så många Gillemedlemmar som möjligt deltar i årsmötet.

Vårt eget årsmöte kommer att äga rum måndagen den 11 mars på Kvarnen då vi samtidigt kommer att öppna någon liten fotoutställning.

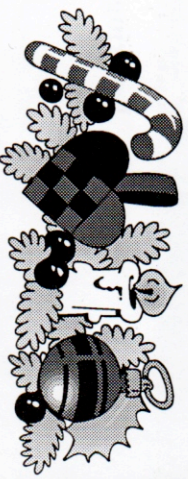
Med dessa ord önskar styrelsen Er alla.

En rikligt

God Jul

och ett

Gott Nytt År

Torshälla Stenkärlsfabrik Aktiebolag

Albert Landin övertog Torshälla stenkärlsfabrik 1945

I början på 1900-talet - troligen 1906 - startade Johannes Svensson krukmakeri på Rikargatan i Torshälla under namnet Torshälla Stenkärlsfabrik Aktiebolag. År 1945 övertog hans svåger Albert Landin krukmakeriet tillsammans med sina söner David och Tore. Albert Landin och hans söner kom från Steninge Lervarufabrik i Uppland där Albert var lergods, mindre krukor, ljusstakar, fat och diverse alster för hushållen. Uppskattat blev relier i olika motiv. Konsthantverk från Stenkärls-

fabriken hade en konstnärlig kvalitet. Funktionellt en sticklig och uppskattad drejare. Även David och Tore arbetade på Steninge och Albert blev en förtäflig läromästare till sina söner. På Steninge fanns också under en kort tid Allan Ebeling som arbetade som konstnärlig ledare.

Efter Landins övertagande av krukmakeriet i Torshälla 1945 fortsatte tillverkningen som tidigare. Förutom familjen Landin arbetade där Arvid Svärd, tidigare anställd hos Johannes Svensson.

Under 30-talet, på Svenssons tid, drejade Swärd keramik för Allan Ebelings räkning. Efter Landins ankomst var det vännen Albert som Ebeling vände sig till efter som de kände varandra från Steninge.

Allan Ebeling brände och glaserade bland annat större keramiska skulpturer hos stenkärlsfabriken. Familjen Landins yrkes- skicklighet blev vägledande i sökandet efter alternativa tillverkningsobjekt. Albert svarade för att nya modeller framto- g. Som egen företagare gällde att alla veckans dagar togs i anspråk - söndagarna dispo- nerades för konsumtligt skapande. Albert Landin satsade på glaserat legods, mind- re krukor, ljusstakar, fat och diverse alster för hushållen. Uppskattat blev reliefer i olika motiv. Konsthantverk från Stenkärls- fabriken hade en konstnärlig kvalitet. Funktionellt och med jämnhet i utföran- det, en balanserad och enkel form. Före- målen är lätta att känna igen såväl i form

som glasyr och under varje föremål den välkända signaturen - TS.

Familjen Landin upphörde med tillverk- ningen sista november 1975. Albert dog redan 1969 och hans soner David och Tore var i pensionsåldern. Keramik från Landins värderas högt av sina ägare. Albert Landin och Johannes Svensson har i hög grad bidragit till en uppmärksam- mad kulturell insats i Torshälla. 70 år av hängivet arbete har skapat och format var- dagens keramik. Blenda Landin, sonhust- ru till Albert, skänkte år 1988 en urna med lock till Bergströmska gården. Gåvan, en unik skapelse, troligen Albert Landins gesällprov från 1908, är synnerligen väl- gjord, ett mästerverk. Urnans sirliga form speglar inflytande från nyrenässan- sen medan locket är inspirerat från sen- barockens värld.

Lars Nyström

GÅVOR

Gillet har under hösten fått ta emot en skiotikonapparat.

En väddjan till alla medlemmar.

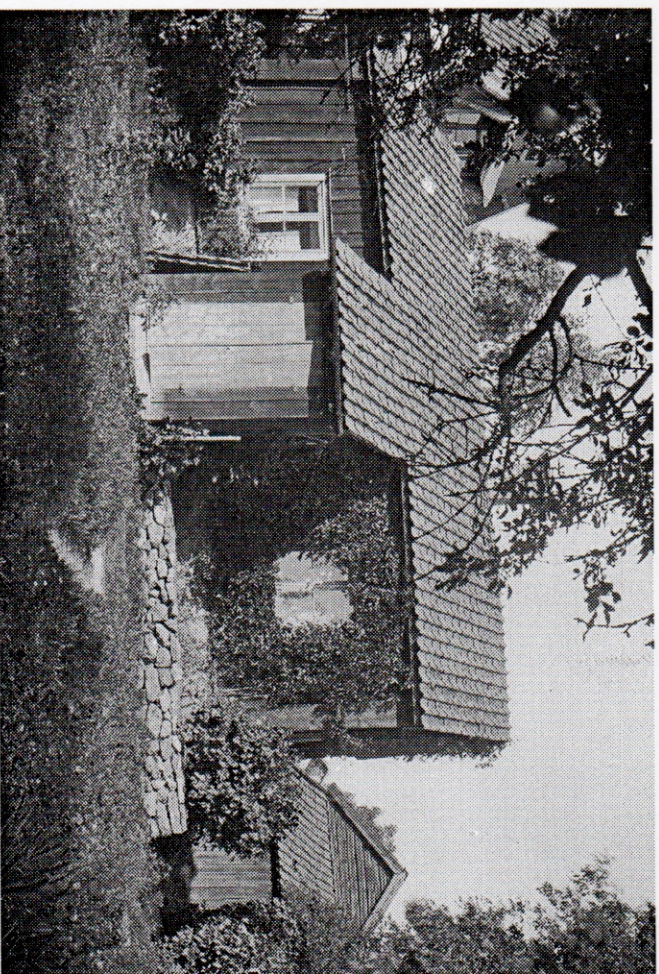
Sedan en tid tillbaka har årsavgiften i S:t Olofs Gilde varit densamma för enskild medlem och famli. Årsmötet beslutade även för år 2002 om oförändrad avgift, d v s 100:-

Hembygdsförbundet vill ha uppgift om hur många medlemmar varje förening har och därför behöver vi Din hjälp. Meddela vår gärdeman (kassör) namnet på eventuell familjemedlem, helst före årsskiftet.

Tel: 016-356515 eller e-post: lilian.andersson@mbx303.swipnet.se

Tack på förhand!
Syrensken

Gamla Klockaregården

Gamla Klockaregården vid 1800-talets slut, något förfallen, men ändå en kulturskatt värd att bevara ansåg Georg Nyström, som inköpte huset 1912.

År 1912 tyckte de styrande i Torshälla att den gamla Klockaregården hade tjänat ut och beslutade att den skulle rivas och bju- das ut på auktion. Vid auktionen som hölls den 22 mars var köparen Georg Nyström. Han hade egna planer för den gamla Klockaregården, som han ville bevara till eftervärlden. I Klockaregården eller sockenstugan, som den också kallades hade många generationer klockare och organister bott. Bland dem Georg Nyströms farfar Lars Gustaf Nyström, som var klockare och organist från 1820- talet till sin död 1836, 50 år gammal. Bland de efterlämnade barnen var Georgs far Frans Otto, då endast 6 år gammal.

Georg Nyströms avsikt med Klockar- gården var att flytta upp den på Holm- berget. Georg berättar själv i Holmbergets årsskrift 1927 om de svårigheter, som hans planer mötte.

"På Holmberget var en plats dit ingen bygglig människa ville gå för jag tillstånd på min begär- ran att få omvända berget till det bättre och att få försöka berget, detta bjöls med villkor", utan bidrag av staden". När pengar de första åren inföll på de fester jag själv anordnade, ut- talade jag några personer om de ville kontrollera eller ta över mitt görande och låtande, vilket bjöls men" utan arbete och ansvar", men angående dessa efter hand, med uttalandet att jag skulle få handla som jag ville. Jag fortsatte mitt

arbete och berget blev observerat. Det tillhög sig mer och mer uppmärksamhet genom de nya anordningar som vidtoges år efter år.

Då var min önskan att få ett gammalt boningshus uppfört på berget för att inrätta ett gammalt Torsbällaren, så kom "Lill-Jans krog" först i åtanke. Detta förslag gillades av de styrande, men huset stod ej att köpa. Under tiden köpte då på auktion den gamla klockargården (som skulle rivas) för att få den förflyttad till berget, synnerligen som huset verkligen var lika gammalt som det förslagna.

Redan till stadsfullmäktiges sammanträde den 29 mars 1912, en vecka efter auktionen hade Georg Nyström inkommit med en skrivelse av följande lydelse.

Till stadsfullmäktige.

Då under tiden för 15 år sedan av drätselkammaren fick tillstånd att efter eget gottfinnande få ordna och försköna Holmberget och sedermera även medgavs att där få uppföra en serveringskiosk m. m. ingick redan då i min plan att där få tillstånd ett friluftsmuseum. Ett Skansen efter våra förhållanden. Som det vill synas har de arbeten som utförts på berget under årens lopp tillvunnit sig allmänhetens belägenhet och berget blivit känt och omtyckt av stadens innerboare som av främlingar från när och fjärran. Under senare åren har av mina, såväl som Holmbergets vännar till mig för bergets räkning överlämnats en del gåvor - äldre, värdefulla saker - för ett å berg tillänket friluftsmuseum, och stadsfullmäktige torde icke sakna kännedom om att försök gjorts att få den f. d. Lill-Jans krog förflyttad till Holmberget, för att bevara den gamla byggnaden med dess minnen. Dessa försök måste nu uppgivas då huset nu erhållit ny ägare.

Då emellertid nu givits mig tillfälle att förvärva den gamla klockarebostället härstades som trol-

igen ännu är det enda i sitt ursprungliga skick bibehållna trähus i från äldre tid, och därtill ett av de få som räddades undan branden 1798, och därför synnerligen lämpligt att använda för tilltänkta ändamålet, för jag härmed vördsamt anhålla om stadsfullmäktiges tillstånd, att få uppföra även nämnda hus å Holmberget i det skicket det förr haft. Enligt bifogad skiss. Huset skall i så fall placeras på en av mig vald plats, där det dolt bland träd och buskar ej på minsta sätt stör omgivningen eller bergets storslagna natur. I stället skall sedan förvaras, icke allena ovan nämnda försmål, som erhållits som gåvor till berget utan även vad som i framtiden kan tillvinnas åt samlingen genom nya gåvor eller på annat sätt förvaras varvid förvårdelsen kommer att utställas det som berör Torsbälla och dess historia.

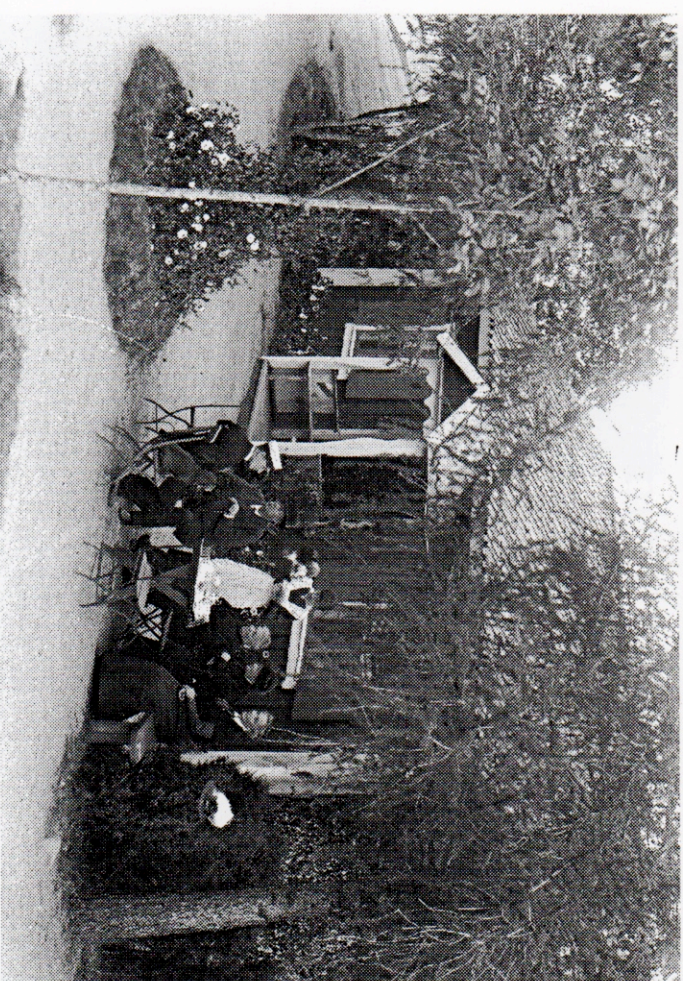
Då byggnaden i fråga måste förflyttas från sin nuvarande plats inom de närmaste veckorna vore jag tacksam, förast ja del av stadsfullmäktiges beslut.

Torsbälla den 26 mars 1912.
Georg Nyström.

Ärendet remitterades till drätselkammaren. Som i sin tur bollade tillbaka frågan till stadsfullmäktige för yttrande över ägareförhållandet i fråga om byggnader och tillhörigheter, samt vem som bör övervaka och kontrollera dess förvaltning.

Det var väl känt i staden att det särskilt i drätselkammaren fanns personer, som motarbetade Nyströms planer på att utöka Holmberget med flera byggnader. Deras motstånd grundades bl. a. på farhågorna att staden i en framtid skulle få stora kostnader för driften på berget.

Under 15 år hade Georg Nyström genom olika arrangemang, många gåvor och frivilliga arbetsinsatser kunnat finansiera

Klockargårdens fasta provisoriskt uppsatt på Holmberget 4-5 september 1915.

anläggningarna. Enda bidraget som Nyström fick var 50:- / år som han erhöll för skötseln av stadens parker.

Efter flera inlagor till stadsfullmäktige där Nyström redogjorde för tidigare överenskomelser med staden, kom en förlikning till stånd. Enligt protokollsutdrag, justerat den 8 maj 1912.

§ 52.

Drätselkammaren, som enligt stadens reglemente och i följd av stadsfullmäktiges beslut den 26 sistl. April har att övervaka Holmbergets anläggningar och dess förvaltning har för överrenskommen med herr Georg Nyström uppsatt följande föreskrifter:

Herr Nyström åligger sig vården av Holmberget emot att han får handlara dess skötsel som bit-

tills, ordna fester, konserter o. d. av liknande art som bitills, utan att drätselkammaren lägger hinder i vägen. De medel som härigenom insamlas äger herr Nyström bestämmanderätten över att använda till bergets försköning och anläggningarnas underhåll.

Bergets byggnader och fasta tillhörigheter uppföras i stadens inventarium som dess egendom, brandförsäkringspremier och skatter utgå av arvodet för kioskens, överskudet disponeras som oron sagts. Större förändringar och företag underställas drätselkammaren beslut.

In femten
(Underskrifter)

Nyströms fick samtidigt avslag på sin begäran att få bygga upp Klockargården på Holmberget.

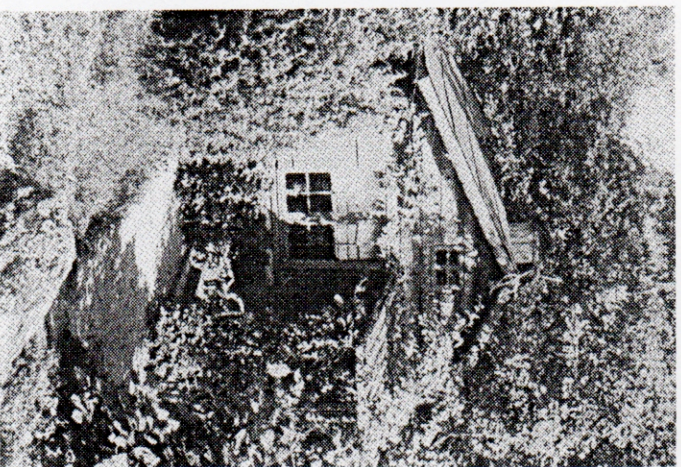
För att demonstrera hur gården skulle ta sig ut på Holmberget, lät Nystrom till den stora höstfesten 4 och 5 sept. 1915 bygga upp (provisorisk) husets framsida. Han värdade samtidigt till de äldre besökarna, som gillade förslaget om husets placering, att nedlägga en del av sin biljet i en där befintlig brevlåda. Om utfallet av demonstrationen berättar Nystrom i Holmbergets årsskrift 1927.

"Klockargården tog sig pydlig ut där den stod inbuddad bland blommor och grönska. Att förslaget att uppföra gården på berget vann sympati kan man finna av att ett halvt tuental, eller närmare räknat 493 äldre biljetköpare nedlagt sina biljetter i klockargårdens brevlåda och därmed uttalade sitt gillande av förslaget.

Mina motståndare lämnade så småningom samhället och efter flera år på en ry drätselkammars förslag, beslutade emellertid stadsfullmäktige enhälligt bevilja min begäran att å Holmberget få uppföra den s. k. Klockargården, men då var den person död som lovat skänka mig penningar till husets uppförande, liksom en annan som lovat bista mig för ändamålet.

Under de många år huset legat nedrivet har det trots omvärldad till stor del förstörts. Av de användbara resterna upbyggdes den provisoriska stugan, Skegghyddan, på Holmberget för förvaring av en del av de gamla saker och husgeråd, som samlats under årens lopp".

Det öde som drabbade Klockargården, drabbade även "Lill-Jans krog". Efter nedrivningen 1955, var det meningen att vid lämpligt tillfälle montera upp den på Holmberget. Under tiden skulle den lagras i en lada vid Haga. Där blev den liggande tills ladan revs för att lämna plats för den nya bebyggelsen. Det påstods då,

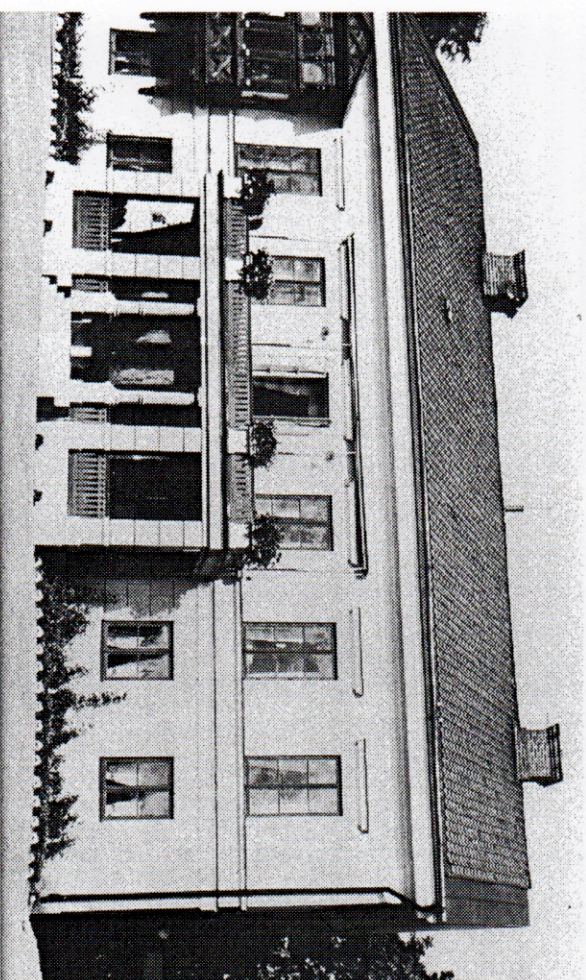
Skegghyddan uppfördes av tillhandtagna delar från Klockargården.

att det blivit husbock i stockarna och att de måste brännas.

Så, historien går igen! Georg Nystroms önskan var ju att flytta upp den gamla krogen till Holmberget. Nu slapp han uppleva besvikelsen över att inte heller "Lill-Jans krog", uppfördes där, trots tidigare löften. Nystrom dog 1944, 83 år gammal. Man måste beundra Nystroms uthållighet, envishet och tro på att kunna genomföra sina planer för sitt älskade Holmberg, trots motstånd från vissa av stadens styrande. Med okuvlig energi och framsynighet skapade han den stadspark som vi, dagens torskällabor, fortfarande har stor glädje av.

Bernt Pettersson

Från Drottning Kristina till Eskilstuna Kungen

Väsbyholm, exteriör från söder.

Det är en förvandling som ter sig särskilt märklig för dem som minns Väsbyholm från storhetstiden. Det gör inte minst äkare Erik Thunberg, Torshälla, som var förvaltare åt August Stålberg de sista elva åren han ägde Väsbyholm.

Väsbyholms historia går tillbaka till den tiden då Johanniterna hade slagit sig ner vid Mälaren. Wäsby frälse var under den katolska tiden kloster och blev indraget till kronan under Gustav Wasa. På 1600-talet tog Drottning Kristina över och förlänade Wäsby Slott till en av sina gunstlingar. Det var Bielke och senare gick det i arv till släkten Sparre och Gyllenacker. Bengt Gyllenacker slog sam-

man Wäsby med 3 omkringliggande gårdar och gjorde därmed ett säteri av det hela.

På 1800-talet blev det slut på adelsväldet då notarien G.H. Hebbe tog över slottet 1864. Han hade ingen förståelse för det gamla gråstenshuset, som då utgjorde huvudbyggnaden. Han rev stora delar och uppförde corps de logie i typisk Södermanländsk herrgårdsstil på grunden och nedre delen av gråstensslottet, vars meter-tjocka murar fortfarande står kvar i gårdens delen av byggnaden. Egendomen ägdes därefter en kort period av agronom Berglund, som även var knuten till Munktelles Verkstad. Han lade ner stora summor på

den stora invallningen, som vid en svår våfflod 1890-92 genombröts, och varav ännu vallar och pålverk finns kvar. Godsägaren G.H. Santesson tog över 1898. Han var den siste private ägaren till både säteriet och herrgårdsvillan. Men det blev endast för en kort period innan han flydde för utvecklingen, och sålde till den driffige August Stålberg, chef för det nybildade AB Mälarbaden. Han hade för avsikt att göra Mälarbaden till badort för framtida gångsrikt industrifolk i den då blomstrande fabriksstaden Eskilstuna.

Han drog en järnväg till hamnen för att transportera både gods och resande. Behovet av bra förbindelser var stort, det hör till historien att landsvägen till Mälarbaden spårades på flera ställen av grindar till beteshagar. Det irriterade bland annat Disponent Berdz, som var chef för Öbergs. Däremot var det en god inkomstkälla för grindöppnande barn.

Samtidigt med att järnvägen byggdes, anlades en badanläggning i Badhusviken och på höjden vid nuvarande Sixten Nilssons väg byggdes en restaurang, av vilken det efter en brand inte finns några rester kvar.

Bolaget behövde kapital och därför köpte August Stålberg Väsbyholm, som blev hans sommarbostad. Den avstyckades från gårdsbyggnaderna och säteriet som senare inköptes av Oscar Svärd. Säteriet och de många kringliggande trädgårds- och mästerna sysselsatte mycket folk. Det var en gammal sedvänja att det skulle dansas på Väsbyholms loge om somrarna, berättar Thunberg. En gång höll ungdomarna på att tuta på logen. Han rapporterade och Eskilstunakungen Stålberg

som var en rättfärdig man byggde en dansbana på vilken dansen var i full gång redan efter ett par veckor. Ett par sommar senare tryckte han dock att det blev för stökigt och jazzmusiken gillade han inte. Det blev slut på dansandet och dansbanan byggdes om till hönsbushus. Hurvrida tupens galande och hönornas kacklande var bättre musik för Stålberg förtäljer inte historien.

Så här skrev man då i Torshälla tidning, TRÄDFABRIK SISTA ANHÄLT I ANRIKT SÄTERIS HISTORIA. Deltagarna i stormakstidens glada fester och djärva jaktpartier runt stränderna skulle troligen gapa av förvåning, om de såg den utveckling det gamla fina herresäteret gått till mötes. Väsbyholms öde är verkligen egendomligt eller om man så vill, tragiskt. Jaktgudinnor och fauner på de vackra taktapeterna blickar idag ned på maskiner för trådisolering efter att dessförrinnan bland annat ha stiftat bekantskap med människospillror från Hitlers koncentrationsläger under kriget 1939-1945. Den tid då blåblodiga ädlingar tog promenader i de idylliska omgivningarna förefaller oändligt avlägsen.

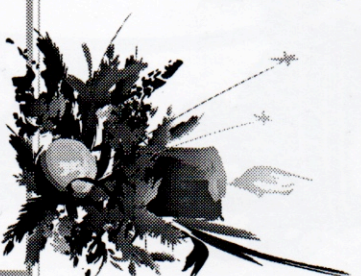
Därefter blev det nya ägare, Mattssons Mekaniska Verkstad som byggde samman herresäter med en fabrikslokal. Frukträdgården mot Mälbyviken såldes till byggmästare Göte Eriksson. Efter Mattsson köpte Bernhard Zens anläggningen och verkstaden byggdes till ytterligare som det ser ut idag.

Även den stora herrgårdsvillan hade behov av folk. På vinden finns ännu kvar 3 tjänstebostäder för som de kallades på den

tiden, pigor. Ett av rummen var större och var bostad för en husföreståndarinna. I rummen finns kakelugnar och utanför i hallen en torrtoalett samt tvättho med rinnande vatten. Det är intressant att se hur taket är uppbyggt med handhugna bjälkar. Ett fint hantverk i avsaknad av de maskiner dagens snickare har till sitt förfogande.

År 1984 blev ombyggnaden av herrgårdsvillan klar och i den ryms nu 3 lägenheter. Det som återstod av det gamla är bevarat. Tyvärr kunde man inte behålla den gamla pampiga trappan, som ifrån hallen ledde upp till andra våningen. Det yttre är kvar som när det byggdes 1865.

Hvar de la Cour

**Årsmöte
på Kvarnen
11 mars 2002
med
utställning av
gamla vykort
och foton**

Torshälla hembygds- förening S:t Olofs Gille

Styrelse:

Rune Jonasson, äldreman tel 35 52 98
Erlend Nilsson, v äldreman tel 35 76 54
Liljan Andersson, gärdeman tel 35 65 15
Marianne Färing, skrivare tel 35 64 63
Ingrid Pettersson tel 35 65 43
Lars Nystedt tel 35 87 59
..... mob 070-65 52 885
Eva Königsson tel 34 49 50

Suppleanter:

Eva Britt Berglund tel 35 81 98
Gunbritt Eriksson tel 35 60 98

Sysselman:

Östen Belin tel 35 87 03

Museikommitte:

Erlend Nilsson tel 35 76 54

Arkivkommitté:

Bernt Pettersson tel 35 65 43

Trädgårdskommitté:

Ingrid Pettersson tel 35 65 43

Kökskommitté:

Eva-Britt Berglund tel 35 81 98

Aktivitetkommitté:

Margaretha Lindén tel 35 68 83

Redaktion S:t Olof:

Marianne Färing, Bernt Pettersson,
Margaretha Lindén

Medlemsavgift:

100,- enskild eller familj, Postgiron: 26 81 47-6

Bergströmska gården – hembygdsgården
Lilla gatan 12. Tel: 016-35 50 76

Torshälla hembygdsförening S:t Olofs Gille

c/o Liljan Andersson Ekdalsvägen 2,

644 30 Torshälla **ENLUND 2**

Muséet öppet torsdagar maj-september
kl 14-16. Övrig tid visning för grupper
efter beställning per tel 016-35 68 83.